

Development and Validation of a Family-Centered Sex Education Curriculum

Hamed Moslehi *

Assistant Professor, Department of Educational Psychology and Counseling, Faculty of Psychology and Educational Science, University of Tehran.Tehran, Iran

Amirhosein Zanganeh

Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Science, University of Tehran.Tehran, Iran

Reyhaneh Fayyaz

Assistant Professor, Department of health and family, Faculty of Family, Alzahra university, Tehran, Iran

Extended Abstract:

1. Introduction

Sex education is a fundamental component of human development and plays an important role in promoting psychological well-being, social adjustment, and family health. Rapid cultural and technological changes, widespread access to digital media, and increasing exposure of children and adolescents to sexual content have intensified the need for structured and culturally appropriate sexual education in Iran. Studies have identified insufficient parental knowledge, social taboos, lack of trained professionals, and the absence of standardized educational frameworks as major challenges in this field (Farmahini & Farahani, 2004; Sirollahi Oushani et al., 2022; Tahmasbzadeh Sheikhlari et al., 2025). Furthermore, recent evidence suggests that changes in sexual culture and lifestyle patterns necessitate the development of preventive and educational interventions tailored to Iranian society (Khatami et al., 2024).

Although several scholars have proposed sex education models based on Islamic teachings and family values (Hajizadeh et al., 2021; Shirbeigi et al., 2020), no validated and comprehensive family-centered curriculum has been developed. Given the central role of the family in children's socialization and sexual development, the present study aimed to develop and validate a family-centered sex education curriculum appropriate for the Iranian cultural context.

* Corresponding Author: moslehi95@ut.ac.ir

How to Cite: Moslehi, H , Zanganeh, A., Fayyaz, R. (2027). Development and Validation of a Family-Centered Sex Education Curriculum, *Journal of Counseling and Psychotherapy Culture*, 18(69), 91-118. DOI: 10.22054/qccpc.2026.90586.3583

In addition, contemporary Iranian families are increasingly confronted with complex challenges related to early puberty, social media exposure, changing gender-related attitudes, and the availability of uncontrolled online information. In many cases, parents report uncertainty regarding the appropriate timing, content, and methods of sex education. Consequently, the development of a scientifically validated and culturally acceptable educational framework appears necessary not only for families but also for educators, counselors, and community practitioners who are involved in child and adolescent development.

2. Literature Review

Previous studies have emphasized that sex education extends beyond biological information and should address values, attitudes, communication skills, identity formation, and healthy interpersonal relationships (Mazidi, 2017; Mohammadbigi, 2017). Eslamian (2015) identified prevention of sexual deviations and guidance of sexual instincts as key goals of sex education, whereas Gholtash (2018) highlighted modesty, family integrity, and respect for social boundaries.

Research has consistently demonstrated the importance of family participation in sex education. Asghari Nekah and Samimi (2021) found that parental knowledge and competencies significantly influence children's sexual development. Similarly, Hejazi et al. (2021) reported that family-centered sexual education contributes to reducing educational challenges faced by families and schools. Mortazaeifar et al. (2023) further showed that increasing parental awareness improves the effectiveness of sex education interventions.

International frameworks such as Comprehensive Sex Education (CSE) advocate multidimensional educational approaches encompassing human development, relationships, values, communication skills, and sexual health (Shirbeigi et al., 2020). However, researchers have argued that educational programs should be adapted to local cultural and religious contexts (Mousaei, Abolmaali Hosseini, & Bagheri, 2023). Despite growing scholarly attention, the literature indicates a lack of a validated family-centered curriculum capable of integrating developmental, educational, social, and cultural dimensions. This gap provided the rationale for the present study.

3. Methodology

This study employed a developmental-applied design using qualitative methods. Participants consisted of experts in educational sciences, psychology, counseling, educational psychology, Islamic jurisprudence, and related fields. Experts were selected through purposive sampling based on academic expertise and professional experience in sex education and family studies.

Data were collected through document analysis, review of national and international literature, semi-structured interviews, and expert evaluation forms. The curriculum development process included four stages: identification of theoretical foundations, extraction of major themes, expert review and revision, and content validation. Qualitative data were analyzed using thematic analysis. The validity of curriculum components was assessed through Content Validity Ratio (CVR) and Content Validity Index (CVI). Components meeting the required validity thresholds were retained in the final curriculum.

4. Results

The findings resulted in the development of a family-centered sexual education curriculum comprising four major dimensions: objectives, principles, educational content, and target groups.

The curriculum objectives focused on increasing awareness of sex health issues, empowering educators and parents, promoting healthy sex development, preventing sexual harms, strengthening family functioning, and standardizing sexual education practices. Guiding principles included developmental appropriateness, family-centeredness, alignment with Islamic-Iranian values, respect for cultural sensitivities, and attention to preventive and educational needs.

The educational content was organized into several domains: fundamental concepts of sexuality and sexual health, historical and social transformations related to sexuality, healthy and unhealthy sexual behaviors, Islamic family-centered sex education, parenting skills, communication and counseling skills, sexual identity development, environmental influences on sexual behavior, prevention of sexual abuse, and social-cultural factors affecting sexual well-being.

The curriculum identified two primary target groups. The first group consisted of specialized educators who complete comprehensive professional training and become qualified to deliver family-centered sex education programs. The second group included social facilitators such as clergy members, social workers, and community activists who receive general training to support families and communities in sex education matters.

5. Discussion

The findings suggest that a family-centered sexual education curriculum can address important deficiencies in the current educational system and provide a coherent framework for educators, parents, counselors, and social facilitators. Consistent with ecological theories of development, family interactions play a decisive role in shaping children's beliefs, values, and behaviors related to sexuality (Bronfenbrenner, 1994). Previous studies have similarly emphasized the

importance of parental competence and family involvement in promoting healthy sexual development (Asghari Nekah & Samimi, 2021; Hejazi et al., 2021).

The curriculum developed in this study is also consistent with earlier Iranian research emphasizing moral development, family values, modesty, and prevention of sexual misconduct (Eslamian, 2015; Mohammadbigi, 2017; Gholtash, 2018). However, unlike many existing approaches that focus primarily on schools, this curriculum positions the family as the core educational environment while considering schools and social institutions as supportive systems.

Another important contribution of the curriculum is its comprehensive developmental perspective. In addition to preventing sexual harms, the curriculum addresses identity formation, emotional regulation, communication skills, self-management, preparation for marriage, and healthy relationships. This finding is consistent with recommendations from CSE frameworks while remaining adapted to Islamic-Iranian cultural values (Shirbeigi et al., 2020).

The study also highlights the necessity of training educators and facilitators. Previous research has identified insufficient professional preparation as a major obstacle to successful implementation of sexual education programs (Samadi & Ghalavand, 2020; Ghasemi et al., 2022). Therefore, the proposed curriculum may contribute to improving professional competence and educational consistency.

6. Conclusion

The present study developed and validated a family-centered sex education curriculum tailored to the Iranian cultural context. The curriculum includes validated objectives, principles, content areas, and target groups and provides a structured framework for sex education. Findings indicate that a family-centered approach can strengthen parental involvement, enhance educator competence, standardize educational practices, and promote sexual health while remaining consistent with Islamic-Iranian values. Future studies are recommended to evaluate the effectiveness of this curriculum in schools, counseling centers, and community settings and to adapt it for diverse cultural regions within Iran.

Keywords: Family Based, Sex Education, Curriculum, Validation, Iran.

تدوین و اعتباریابی برنامه آموزشی تربیت جنسی خانواده‌محور

حامد مصلحی *

استادیار گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

امیرحسین زنگانه

کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

ریحانه فیاض

استادیار گروه سلامت و خانواده، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

چکیده

تربیت جنسی در جامعه ایران یکی از حوزه‌های حساس و درعین‌حال کمتر سامان‌یافته نظام آموزشی و تربیتی است که با چالش‌های فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی متعددی مواجه است. پژوهش حاضر باهدف تدوین و اعتباریابی برنامه آموزشی تربیت جنسی خانواده‌محور انجام شد. روش مطالعه از نوع توسعه‌ای - کاربردی و با رویکرد کیفی بوده و جامعه آماری شامل خبرگان حوزه‌های تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، مشاوره، علوم تربیتی، فقه و حقوق اسلامی بود. داده‌ها از طریق مرور اسناد، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه قضاوت خبرگان گردآوری و با استفاده از تحلیل مضمون بررسی شدند. فرایند تدوین برنامه آموزشی در چهار مرحله (استخراج مبانی نظری، اجماع‌سازی، روایی محتوایی، تنظیم نسخه نهایی) انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد که برنامه بر چهار بخش اصلی اهداف، اصول، محتوای آموزشی و مخاطبان استوار است. اهداف در سه سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی تعریف شد؛ اصول بر همسویی با ارزش‌های اسلامی - ایرانی، تناسب رشدی و خانواده‌محوری تأکید داشتند؛ و محتوای آموزشی ابعاد چندگانه‌ای از جمله هویت جنسی، سلامت جنسی، مهارت‌های والدگری، پیشگیری از آسیب‌ها و آزارهای جنسی و سالم‌سازی محیط را پوشش داد. مخاطبان اصلی برنامه مربیان تخصصی و تسهیلگران اجتماعی معرفی شدند. نتایج پژوهش نشان داد که اجرای این برنامه می‌تواند به استانداردسازی آموزش‌های جنسی، ارتقای آگاهی و توانمندسازی والدین و مربیان، کاهش آسیب‌های اجتماعی و تحکیم بنیان خانواده کمک کند و درنهایت الگویی یکپارچه و منسجم برای آموزش‌های جنسی متناسب با فرهنگ اسلامی - ایرانی ارائه دهد.

کلیدواژه‌ها: تربیت جنسی، خانواده‌محور، اعتباریابی، برنامه آموزشی، ایران.

مقدمه

تعلیم و تربیت چنان نقشی بنیادین در دگرگونی فرد و جامعه دارد که می‌توان گفت ارزش هر مکتب در حقیقت در آیین‌های تربیت‌یافتگان آن مکتب متجلی می‌شود. هرگاه مکتبی قادر باشد شخصیت‌های برجسته علمی و اجتماعی را پرورش داده و به جامعه عرضه کند، این امر نشانه‌ای روشن از برخورداری آن از برنامه‌ای کارآمد در آموزش و پرورش است. چنین موفقیتی نشان‌دهنده توانایی آن مکتب در شکوفاسازی اندیشه‌ها و استعدادها و نیز در هدایت و روشن‌سازی افکار اعضای جامعه خواهد بود. در این میان، یکی از ابعاد اساسی که در کنار سایر جنبه‌های آموزشی، تأثیر عمیقی بر رشد شخصیت و سلامت روانی - اجتماعی فرد دارد، حوزه‌ی تربیت جنسی است.

تربیت جنسی، کسب دانش جنسی و توانمندی‌هایی که از سلامت جنسی فرد در زمان حال و آینده محافظت می‌کنند و نگرش‌های جنسی سالم را به‌دنبال دارد (طاووسی، ۱۳۹۴). تربیت جنسی محدود به جنبه‌های جسمانی نیست بلکه درباره هویت جنسی، حقوق مربوط به حریم خصوصی بدن و این که چگونه از خود در برابر خشونت جنسی احتمالی محافظت کنند نیز آموزش می‌دهد (سوتجا و موزاکی^۱، ۲۰۲۴). به بیان دیگر، تربیت جنسی فرایندی است که طی آن فرد در مراحل مختلف رشد - از کودکی تا نوجوانی و جوانی - به گونه‌ای آموزش می‌بیند و پرورش می‌یابد که بتواند هویت جنسی خود را شناخته و بپذیرد، نسبت به وجود خویش احساس ارزشمندی و افتخار داشته باشد، نقش‌های اجتماعی متناسب با جنسیت خود را بیاموزد و با تعالیم دینی و اخلاقی مرتبط با روابط جنسی و تعامل با همجنس و جنس مخالف آشنا شود. چنین تربیتی فرد را برای ازدواج، تشکیل خانواده و برقراری روابط صحیح خانوادگی آماده می‌سازد و زمینه دستیابی به آرامش روانی و عاطفی را فراهم می‌کند؛ به گونه‌ای که هیجان‌ها و کنش‌های جنسی در مسیر رضای الهی و تقرب به خداوند هدایت شوند (فقیهی، ۱۳۹۳).

در دو دهه گذشته، جامعه ایران با دگرگونی‌های عمیقی در عرصه سبک زندگی مواجه شده است؛ دگرگونی‌هایی که ابعاد مختلفی از حیات فردی و اجتماعی را دربر گرفته‌اند. یکی از برجسته‌ترین عرصه‌های تأثیرپذیر از این تحولات، ساحت فرهنگ جنسی است. تغییراتی که نه تنها در نگرش‌ها و باورهای افراد درباره مسائل جنسی بازتاب یافته، بلکه در شیوه مواجهه نسل‌های جدید با موضوعاتی نظیر هویت جنسی، روابط میان فردی و مرزهای اخلاقی نیز نمود یافته است (فاضلی، ۱۳۸۶؛ آزادارمکی و شریفی ساعی، ۱۳۹۰). تنوع و گسترش انحرافات و اختلالات جنسی در جامعه، مؤید این مطلب است که سرعت تحولات فرهنگی و اجتماعی،

رشد فزاینده‌ای به خود گرفته است و هر روز بر دامنه و شدت آن افزوده خواهد شد (سعیدی رضوانی، غلامی و باقری، ۱۳۹۸).

امروز نظام آموزشی بیش از هر زمان دیگری نیازمند برنامه‌ی تربیت جنسی است زیرا با پیشرفت تمدن و فناوری و گسترش شبکه‌های اطلاع‌رسانی، وسایل ارتباط جمعی جهانی و گسترش و رواج عوامل برانگیزاننده جنسی، وضعیت اسفبار جنسی به وجود آمده و حیات جامعه‌ی بشری با مخاطره جدی مواجه شده است. با توجه به این عوامل تربیت و آموزش جنسی به دلایلی همچون راهنمایی‌های جنسی برای نوجوانان و جوانان در جهت ارضای صحیح امیال جنسی خود، جلوگیری از گسترش ناهنجاری‌های اخلاقی و جنسی، آگاهی از مسائل بهداشتی حائز اهمیت است (قلاوند، صمدی، احمدی و کشتی‌آرای، ۱۳۹۹). نتایج بررسی نظام‌مند خاتمی، مهربانی‌فر و سعیدی‌زاده (۱۴۰۳) بر روی وضعیت فرهنگ جنسی در ایران نشان داد که وضعیت موجود امر جنسی در جامعه ایران نگران‌کننده است. بر این اساس تمرکز بر سیاست‌ها و برنامه‌های پیشگیرانه به‌ویژه تربیت صحیح جنسی مورد تأکید بوده است.

از طرف دیگر اهمیت این بعد از ابعاد تربیتی از آنجا ناشی می‌شود که به‌عنوان یکی از حوزه‌های چالش‌انگیز تعلیم و تربیت در جوامع مختلف، ازجمله جامعه‌ی ما است که همواره به دلیل وجود پاره‌ای از ابهام‌ها و سوء تفاهم‌های نظری و فکری و نیز موانع اجرایی با مشکلات فراوانی دست به گریبان بوده و همین امر، زمینه‌ساز ایجاد و بروز بسیاری از معضلات اجتماعی و انحراف‌های رفتاری در میان نسل جوان شده است (امینی، ۱۳۹۰).

باوجود اهمیت مسئله تربیت جنسی، تلاش‌چندانی در راستای آموزش آن صورت نگرفته است. یکی از دلایل احتمالی آن، آگاهی اندک والدین و مربیان از اهمیت تربیت جنسی و اطلاعات و توانمندی ناکافی آن‌ها برای تربیت جنسی صحیح است (فرمی‌هنی و فراهانی، ۱۳۸۳). بلند همتان (۱۳۹۳) در پژوهشی به این نتایج دست یافته که والدین آگاهی دقیقی از چیستی تربیت جنسی و چگونگی آموزش اخلاقی نداشته، رویکرد آنان در مواجهه با فرزندان، رویکرد اقتضایی است. بدان معنا که هنگامی درگیر مشکل می‌شوند، به فکر اقدام می‌افتند، افزون بر این هراس و دلهره‌ای فراگیر وجود والدین را در بر گرفته که سخت‌نگران فرزندان خود از نظر اخلاق جنسی هستند. همچنین از چالش‌ها و مشکلات دیگر موجود در مسیر تربیت جنسی کودکان می‌تواند هنجارهای جنسی سخت در جامعه مسلمانان (اپستین و مونیک‌وارد^۱، ۲۰۰۸)، حجب و حیا کاذب که مانع ارتباط بین والدین و فرزندان برای بیان حقایق به روش اصولی و صحیح می‌شود (رضوی نژاد و موسوی، ۱۴۰۲)، تابوهای فرهنگی، عدم درک ضرورت آموزش جنسی توسط والدین (سیف‌الهی اوشانی، خدابخش پیرکلانی، عبداللهی و

صفاری‌نیا، ۱۴۰۱)، عدم آموزش نیروی متخصص و کارآمد و عدم وجود محتوای آموزشی (طهماسب‌زاده شیخ‌لار، عظیم‌پور و ایمان‌زاده، ۱۴۰۴).

در مواجهه با این شرایط، ضروری است که خانواده به‌عنوان یکی از نهادهای اساسی اجتماعی، در ابعاد مختلف موردحمایت، مداخله و هدایت قرار گیرد. کلائی، احمدی، خدادادی سنگده و نعیمی (۱۴۰۴) بر اهمیت مراقبت فرهنگی در پیشگیری بحران‌های خانواده تأکید کرده‌اند. این مداخلات می‌بایست از طریق سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرای اقدامات مشخص در سطح کلان و خرد صورت گیرد. منظور از سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این زمینه، تدوین راه‌حل‌های کاربردی و هدفمند برای پاسخ‌گویی به مسائلی است که در حیطه فرهنگی و اجتماعی، به‌ویژه در حوزه حساس تربیت و فرهنگ جنسی، مطرح می‌شوند (اشتریان، ۱۳۸۱).

متفکران حوزه تعلیم و تربیت و روان‌شناسی، هر یک با تکیه بر مبانی نظری، باورهای معرفتی و ارزش‌های فرهنگی - اجتماعی جامعه‌ی خویش، برداشتها و تبیین‌های متفاوتی از تربیت جنسی ارائه کرده‌اند؛ برداشتهایی که بازتاب‌دهنده نوع نگرش و رویکرد آنان به این عرصه آموزشی و تربیتی است.

در تعریف سازمان بهداشت جهانی، تربیت جنسی شامل کلیه اقداماتی است که از دوران اولیه زندگی انسان به‌منظور رشد متعادل و مناسب گزینه جنسی صورت می‌گیرد و اهداف آن اطلاع‌رسانی جنسی، کمک به تکامل رفتارهای جنسی، کمک به اجرای وظایف جنسی، تداوم و بقای نسل و رسیدن به آرامش است (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۷). همچنین در رویکرد آموزش جامع جنسی بر افزایش حقوق جنسی و اطلاعات باروری تأکید می‌شود و هدف آن تجهیز کودکان و نوجوانان به دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌هایی است که آن را قادر می‌سازد تا دیدگاه مثبتی از جنس خود را در قالب توسعه احساسی و اجتماعی خود، با درک دیدگاه جامع از رابطه‌ی جنسی و رفتار جنسی که فراتر از تمرکز بر پیشگیری از بارداری و عفونت‌های منتقله جنسی است، به‌دست آورند (گراتز، پلازا، چرو، گالی و مارینو^۱، ۲۰۲۰).

در ایران هدف از تربیت جنسی با اندیشه‌های غربی کاملاً متفاوت است و هدف از تربیت جنسی، پرورش، تعدیل و جهت‌دهی است نه پروردن و اوج دادن (بامری و سالارزایی، ۱۳۹۷؛ کرمی، ۱۴۰۳). این در حالی است که در برخی از نظام‌ها صرفاً توجه به آموزش مسائل جنسی بوده که نه‌تنها گزینه جنسی هدایت و کنترل نشده بلکه مسبب تحریکات جنسی و زمینه‌ساز انحراف‌های بعدی نیز بوده است (راهنمایی، ۱۳۹۰).

در ایران نیز برنامه‌های آموزش و تربیت جنسی مختلفی با اهداف و فرایندهای متفاوت ارائه شده است (برای

مثال حاجی‌زاده، محسنی دهکلانی، جهانی و ایزدی‌فر، ۱۴۰۰؛ فاتحی پولادی و همکاران، ۱۳۹۸؛ شیرینگی، اسماعیلی، سعیدی‌پور و سرمدی، ۱۳۹۹). هریک از این برنامه‌ها ابعاد مختلف و گروه‌های مختلفی را در تربیت جنسی در نظر گرفته‌اند. قاسمی، آیتی، سالارصادقی، علی‌پور و میری (۱۴۰۰) در بررسی خود بر روی الزامات مداخله در سلامت جنسی خانواده بر رویکرد خانواده محوری در تربیت و آموزش جنسی و همچنین مداخلات تخصصی پزشکی و روان‌شناختی برای مواجهه با اختلالات و انحرافات جنسی اشاره کرده‌اند. اسلامیان (۱۳۹۴) معتقد است که مهم‌ترین اهداف برنامه درس تربیت جنسی ناظر به جلوگیری از تهاجم فرهنگی، هدایت جنسی، حفظ پاک‌دامنی، جلوگیری از تخلف جنسی، آمادگی تشکیل خانواده، سلامت روان، تغییر فرهنگ مدیریت رفتارهای جنسی، ارائه دستورالعمل چرایی مشخص برای آموزش‌های جنسی، افزایش دانش و مهارت مدرسان، ایجاد صفت‌ها و رفتارهای جنسی سالم و زدودن صفت‌های ناشایست در دانش‌آموزان، توجه به ابعاد معنوی و روحانی مسائل جنسی و ... است. قلتاش (۱۳۹۷) معتقد است که رئوس محتوای برنامه درسی تربیت جنسی بایستی شامل: جنسیت و غریزه جنسی، بلوغ و غریزه جنسی، سلامت و بهداشت جنسی، ازدواج، تعامل با جنس مخالف، نابهنجاری‌ها و انحرافات جنسی، تعاملات در خانواده و تولیدمثل باشد. حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) نیز در مطالعه خود به طراحی الگوی اسلامی تربیت جنسی برای کودکان با رویکرد فقهی پرداخته‌اند.

اگرچه این برنامه‌های آموزش تربیت جنسی براساس فرهنگ اسلامی-ایرانی طراحی شده‌اند اما باید به ابعاد دیگری نیز در اجرای چنین برنامه‌هایی توجه داشت. اولاً که هیچ‌یک از این برنامه‌ها برنامه‌ی رسمی و آموزش ملی نمی‌باشند، همچنین در برخی از این مطالعات تناقض‌هایی به لحاظ شیوه آموزش، محتوا و گروه‌های هدف ملاحظه می‌شود (اصغری نکاح و صمیمی، ۱۴۰۰).

برای پیشگیری از پیامدهای منفی و هدایت درست فرایند تربیت جنسی، نیاز به تدوین یک برنامه جامع و بومی احساس می‌شود؛ برنامه‌ای که ضمن اتکا به مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و همراهی با شواهد علمی روز، مربیان و خانواده‌ها را برای مواجهه آگاهانه، نقادانه و توانمند با مسائل جنسی توانمند سازد. چنین الگویی می‌تواند ضمن ارتقای سلامت جنسی و اجتماعی، موجب انسجام بیشتر خانواده‌ها و کاهش انحرافات و آسیب‌های مرتبط گردد. به هر میزان که والدین در تربیت جنسی کودک از روش‌ها و برنامه‌های جامع، اصولی و منطقی استفاده کنند تربیت جنسی کامل‌تری انجام می‌شود (بخشی و خرمایی، ۱۳۹۷).

در مطالعه عین‌اله زاده، بهمنی، غریبی، عبدالملکی و زارعی خیای (۱۴۰۳) نتایج عدم کافی بودن میزان مداخلات در تربیت جنسی را نشان داده است. همچنین عمدتاً مداخلات بر روی والدین صورت گرفته است و در سه مطالعه گروه هدف مربیان بوده‌اند. درحالی‌که با تغییر سبک زندگی و اشتغال والدین، اکثر کودکان بیشتر

وقت خود را در مدرسه یا کودکستان می‌گذرانند؛ و از آنجایی که در برنامه آموزش جوامع ما، آموزش تربیت جنسی لحاظ نشده است، مداخله آموزشی برای مریان و معلمان الزامی است (احمدی و محمدحسینی، ۱۴۰۰). نقش مدرسه، مریان و متخصصان در مدیریت رفتارهای جنسی کودکان و ارائه‌ی آموزش‌های مناسب در این زمینه موردقبول اکثر جوامع بوده است (صادق‌مقدم و همکاران، ۱۳۸۴).

متخصصان حوزه کودک، به‌ویژه در شاخه‌های روان‌شناسی و علوم رفتاری، ازجمله گروه‌های اصلی هستند که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با پرسش‌ها و دغدغه‌های والدین درباره تربیت فرزندان مواجه می‌شوند. یکی از موضوعات تربیتی که امروزه توجه بسیاری از والدین را به خود جلب کرده و از پرسش‌های رایج آنان محسوب می‌شود، مسئله آموزش‌ها و تربیت جنسی کودکان است. این موضوع به‌ویژه در شرایطی که کودکان و نوجوانان در معرض تغییرات سریع اجتماعی و فرهنگی قرار دارند، حساسیت بیشتری یافته است.

روانشناسان و مشاوران در ارائه آموزش و مشاوره در حوزه تربیت جنسی باید چند اصل اساسی را مدنظر قرار دهند: الف) عمل در چارچوب نظری و علمی پذیرفته‌شده با در نظر گرفتن ملاحظات بوم‌شناختی و عرفی، ب) داشتن اطلاعات علمی و پزشکی دقیق درباره موضوعات جنسی انسان، ج) ارائه تربیت جنسی در چهارچوب رشدمحوری و د) کسب دانش، نگرش و رفتار مناسب در حوزه تربیت جنسی و پرهیز از هرگونه سوگیری یا سوءتعبیر نسبت به مسائل جنسی (ابراهیمی قوام، ۱۳۹۶). در همین راستا، پژوهش سعیدی رضوانی و همکاران (۱۳۹۸) نیز نشان داد که شایستگی‌های کانونی مریان تربیت جنسی در پنج محور اساسی خلاصه می‌شود: باورهای موردنیاز، مهارت‌های تخصصی مربی و آموزشگر، مهارت‌های پایه مربی‌گری، مباحث نظری تربیت جنسی و توانایی تبیین و توصیف آسیب‌های جنسی. این یافته‌ها بر ضرورت آمادگی علمی و عملی متخصصان در مواجهه با مسائل تربیت جنسی تأکید دارند.

بنابراین روشن است که تدوین هر شیوه‌نامه آموزشی در حوزه تربیت جنسی، بدون توجه به شایستگی‌های مریان و اتکا به یک چارچوب نظری منسجم، نمی‌تواند اثربخش و کارآمد باشد. بر همین اساس، رویکرد این پژوهش بر مبنای تربیت جنسی خانواده‌محور بنا شده است. این الگو بر اصولی همچون طبیعی بودن میل جنسی، مادام‌العمر بودن تربیت جنسی، تلفیق آن با سایر ابعاد زندگی، توجه به ظرفیت‌های رشدی در دوره‌های مختلف، هویت‌یابی موفق، تربیت‌محور بودن و بهره‌گیری از آموزه‌های دینی و روان‌شناسی رشد استوار است (اصغری نکاح و صمیمی، ۱۴۰۰).

در این الگو، خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد تربیت در نظر گرفته شده است. بدون حضور فعال و آگاهانه والدین، تربیت جنسی ناکام خواهد ماند. البته تأکید بر اولویت و نقش خانواده به معنای نادیده گرفتن وظایف

سایر نهادهای اجتماعی نیست؛ بلکه این نهادها، اعم از مدارس، مراکز مشاوره و سازمان‌های فرهنگی، نقش مکمل در توانمندسازی والدین و افزایش مهارت‌های تربیت جنسی دارند (اصغری نکاح و صمیمی، ۱۴۰۰). به این ترتیب، برنامه درسی خانواده‌محور پیشنهادی، ضمن حفظ جایگاه خانواده، تلاش دارد تعامل میان نهادهای رسمی و غیررسمی را نیز تقویت کند.

از سوی دیگر، مخاطبان اصلی این برنامه یعنی روان‌شناسان، مشاوران، مربیان و سایر متخصصان حوزه کودک و خانواده، برای مداخله مؤثر در مسائل تربیت جنسی نیازمند راهنمایی‌های مبتنی بر نظریه و شواهد علمی هستند. همان‌طور که چوپانی، افراشته و شیروانی (۱۴۰۴) در پژوهش خود نشان داده‌اند، نیازهای آموزشی و سازمانی مشاوران، شامل کمبود آموزش‌های تخصصی، ضرورت تدوین پروتکل‌ها، حمایت نهادی و توسعه مهارت‌های بومی و فرهنگی در مواجهه با والدین است. وجود چنین چارچوبی، آنان را قادر می‌سازد که در مواجهه با پرسش‌ها و چالش‌های والدین و کودکان، صرفاً به تجارب شخصی یا برداشت‌های متعارض متکی نباشند. در عوض، می‌توانند با تکیه بر مبانی نظری منسجم و استاندارد، آموزش‌ها و مداخلات خود را هدایت کنند. چنین رویکردی نه تنها به اعتبار علمی و بومی برنامه آموزشی می‌افزاید، بلکه تضمین‌کننده کارآمدی آن در عمل و افزایش اعتماد جامعه متخصصان نیز خواهد بود.

با توجه به خلأ محسوس در آموزش‌های مربوط به تربیت جنسی خانواده‌محور و تنوع نیازهای والدین در این زمینه، ضرورت دارد چارچوبی علمی و نظام‌مند برای آموزش و راهنمایی خانواده‌ها طراحی شود؛ چارچوبی که بتواند هم با ارزش‌های فرهنگی جامعه سازگار باشد و هم پاسخ‌گوی نیازهای تربیتی واقعی باشد. پژوهش حاضر در همین راستا، می‌کوشد الگویی کاربردی و معتبر برای تربیت جنسی خانواده‌محور تدوین کند تا راهنمایی مؤثر برای خانواده‌ها در فرایند آموزش فرزندانشان فراهم سازد.

روش

این پژوهش از نوع توسعه‌ای - کاربردی بوده و با رویکرد کیفی به منظور تدوین و اعتباریابی برنامه‌ی تربیت جنسی مبتنی بر خانواده انجام گرفت. جامعه آماری شامل کلیه متخصصان حوزه‌های تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، مشاوره، علوم تربیتی، فقه و حقوق اسلامی بود که به دلیل آگاهی و تجربه‌ی تخصصی، می‌توانستند در فرآیند طراحی و اصلاح برنامه مشارکت نمایند. نمونه پژوهش به صورت هدفمند انتخاب شد و در مجموع، تعداد ۳۱ از خبرگان در مراحل مختلف مطالعه حضور داشتند. در این پژوهش، معیارهای ورود به پژوهش شامل تحصیلات مرتبط، سابقه فعالیت علمی یا حرفه‌ای در حوزه‌های مرتبط، آشنایی با تربیت جنسی و آمادگی برای مشارکت در

پژوهش بود.

ابزار گردآوری داده‌ها شامل مطالعه اسنادی و پیشینه پژوهش‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و نیز پرسشنامه قضاوت خبرگان بود. در گام نخست، با تحلیل متون علمی و پژوهش‌های پیشین، محورهای اصلی تربیت جنسی خانواده محور استخراج شد. در گام دوم، این محورهای طی جلسات مصاحبه و گفت‌وگوی تخصصی در اختیار خبرگان قرار گرفت و اصلاحات و تکمیل‌های لازم صورت پذیرفت. در گام سوم، برای سنجش روایی محتوای محورها و موضوعات، از شاخص‌های نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوای آیت‌ها (CVI) استفاده شد. بر اساس نظرات خبرگان، مواردی که از شاخص‌های لازم برخوردار بودند در برنامه باقی ماندند و موارد ضعیف یا کم‌اهمیت حذف یا اصلاح شدند.

فرایند تدوین برنامه آموزشی در چهار مرحله اصلی انجام گرفت: (۱) استخراج مبانی و محورهای نظری، (۲) اجماع‌سازی و پالایش محورها بر اساس نظر خبرگان، (۳) بررسی روایی محتوایی و اعتباریابی علمی و (۴) تنظیم نسخه نهایی برنامه آموزشی. برای تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شد.

یافته‌ها

تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، بررسی پیشینه پژوهش و قضاوت خبرگان منجر به تدوین برنامه‌ای جامع و بومی در حوزه تربیت جنسی خانواده محور شد. یافته‌ها در چهار بخش اصلی شامل: اهداف، اصول، محتوای آموزشی و مخاطبان هدف ارائه می‌شوند.

اهداف کلی برنامه تربیت جنسی خانواده محور

بر اساس اجماع خبرگان، اهداف برنامه در سه سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی طبقه‌بندی شد. در سطح فردی، افزایش دانش و آگاهی مرییان و والدین نسبت به مفاهیم امر جنسی، سلامت و اختلالات آن مورد تأکید قرار گرفت. در سطح خانوادگی، تقویت نقش والدین در هدایت و تربیت جنسی فرزندان و ارتقای مهارت‌های ارتباطی آنان برجسته شد. در سطح اجتماعی نیز هدف اصلی، استانداردسازی آموزش‌های جنسی، ایجاد گفتمان واحد در جامعه و توانمندسازی کنشگران تربیتی برای مواجهه با چالش‌های نوپدید عنوان شد.

یافته‌های پژوهش حاضر منجر به تدوین برنامه‌ای جامع و بومی در حوزه تربیت جنسی خانواده محور شد که اجرای آن می‌تواند پیامدهای متعددی را در سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی به همراه داشته باشد. نخست، این برنامه موجب افزایش حساسیت و دغدغه‌مندی مرییان نسبت به تغییرات زیست‌جنسی در جامعه ایران و نیز تحولات جهانی می‌شود. دوم، سطح آگاهی و دانش تخصصی مرییان نسبت به ابعاد امر جنسی، سلامت،

اختلالات و ارزش‌های مرتبط ارتقا یافته و آنان توانایی بیشتری در تحلیل انتقادی گفت‌وگوهای رقیب پیدا خواهند کرد. سوم، به واسطه تقویت مهارت‌های ارتباطی و آموزشی، مربیان توانمند می‌شوند تا مداخلات صحیح و اثربخش‌تری در محیط‌های تربیتی و اجتماعی داشته باشند.

از سوی دیگر، اصلاح نگرش‌ها و ذهنیت‌های موجود بر پایه مبانی فقهی، اخلاقی، حکمی اسلامی و شواهد علمی، بستری را برای ایجاد یک رویکرد منسجم و هماهنگ در تربیت جنسی فراهم می‌کند. همچنین، با آشنایی مربیان با قوانین و سازوکارهای قانونی و حمایتی کشور، زمینه لازم برای مداخلات نظام‌مند و مستند فراهم می‌شود. استانداردسازی محتواها و یکسان‌سازی شیوه‌های آموزشی از دیگر نتایج کلیدی این برنامه است که می‌تواند از پراکندگی و تعارضات موجود در آموزش‌های جنسی بکاهد. در نهایت، شکل‌گیری شبکه‌ای از کنشگران تربیتی و ایجاد هم‌افزایی میان آن‌ها، می‌تواند ظرفیت‌های آموزشی و حمایتی را گسترش داده و انسجام بیشتری در اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مربوط به تربیت جنسی به وجود آورد.

جدول ۱. اهداف برنامه آموزش تربیت جنسی خانواده‌محور

اهداف	
۱	ایجاد دغدغه و حساس‌سازی مربیان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران
۲	آگاه‌سازی مربیان نسبت به ابعاد و مختصات تحولات زیست جنسی در دنیای امروز
۳	دانش‌افزایی و ایجاد مهارت تفکر انتقادی نسبت به گفت‌وگوهای رقیب در عرصه خانواده و امر جنسی
۴	ایجاد شناخت صحیح از ماهیت امر جنسی، سلامت، اختلالات، ارزش‌ها و عوامل مؤثر بر آن
۵	توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران
۶	مهارت‌افزایی در مربیان برای ایجاد ارتباط مؤثر با بدنه عمومی جامعه
۷	اصلاح نگرش و ذهنیت مربیان براساس مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و شواهد علمی
۸	آشناسازی مربیان با مقررات و سازوکارهای قانونی و حمایتی کشور در عرصه زیست جنسی
۹	یکسان‌سازی محتواها و استانداردسازی شیوه‌های برگزاری دوره‌های تربیت جنسی
۱۰	زمینه‌سازی برای ایجاد شبکه کنشگران تربیتی و هم‌افزایی میان آن‌ها

اصول

نتایج به‌دست‌آمده از اجماع خبرگان نشان داد که هر نوع برنامه آموزشی در حوزه تربیت جنسی، زمانی می‌تواند اثربخش باشد که بر اصولی روشن و منسجم تکیه کند. مهم‌ترین اصل، هم‌راستایی برنامه با ارزش‌های اسلامی - ایرانی و رعایت ملاحظات فرهنگی و اخلاقی جامعه است. همچنین تناسب آموزش با سن و سطح رشدی مخاطبان، پرهیز از ایجاد حساسیت غیرضروری نسبت به مسائل جنسی و تأکید بر رویکرد خانواده‌محور از دیگر

اصول مورد تأکید بود. بدین ترتیب، آموزش جنسی نه یک موضوع منفک از دیگر ابعاد تربیت، بلکه بخشی از فرآیند کلان رشد و پرورش کودک و نوجوان تلقی می‌شود که باید در چارچوبی متوازن، واقع‌بینانه و متکی بر شواهد علمی و دینی ارائه گردد.

جدول ۲. اصول برنامه تربیت جنسی خانواده‌محور

اصول
قرار داشتن در چارچوب بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در زمینه تربیت جنسی
انطباق مضامین آموزشی با آموزه‌های اسلامی و اخلاقی
تناسب میان محتوا و گروه سنی مخاطبان
عدم تصریح در ارائه محتواهای جنسی به مخاطبان به‌ویژه کودکان
حساس نکردن مخاطب نسبت به مسائل جنسی

محتوا

در زمینه محتوای آموزشی نیز یافته‌ها نشان داد که برنامه باید جامع و چندبعدی طراحی شود. محتوای این برنامه فراتر از انتقال اطلاعات صرف درباره مسائل جنسی است و جنبه‌های متنوعی همچون مبانی نظری و تاریخی، الگوهای اسلامی خانواده‌محور، مهارت‌های والدگری، هویت‌یابی و نقش‌پذیری جنسیتی، سالم‌سازی محیط‌های تربیتی، پیشگیری از آسیب‌ها و آزارهای جنسی و نیز آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشاوره‌ای را در بر می‌گیرد. این جامع‌نگری سبب می‌شود تا آموزش‌ها نه تنها به نیازهای فوری پاسخ دهد، بلکه به شکل‌گیری نگرش‌ها و مهارت‌های پایدار در والدین، مربیان و تسهیلگران اجتماعی بینجامد. بر این اساس، برنامه آموزشی حاضر رویکردی یکپارچه را دنبال می‌کند که هم به ابعاد شناختی و دانشی توجه دارد، هم مهارت‌های عملی را پوشش می‌دهد و هم با ارزش‌ها و باورهای جامعه ایرانی همساز است.

جدول ۳. محتوای برنامه آموزش جنسی خانواده محور

زمان ارائه	اهداف	سرفصل‌ها
۲ جلسه	۱) ایجاد دغدغه و حساس‌سازی مریبان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران (هدف ۱) ۲) آگاه‌سازی مریبان نسبت به ابعاد و مختصات تحولات زیست جنسی در دنیای امروز (هدف ۲) ۳) ایجاد شناخت صحیح نسبت به ماهیت امر جنسی، سلامت، اختلالات، ارزش‌ها و عوامل مؤثر بر آن (هدف ۴)	۱) کلیات و مفاهیم - تحلیل معناشناختی جنس/جنسیت/امر جنسی/سواد و سلامت جنسی / آموزش و تربیت جنسی - اهمیت و ضرورت تربیت جنسی
۱۰ جلسه	۱) آگاه‌سازی مریبان نسبت به ابعاد و مختصات تحولات زیست جنسی در دنیای امروز (هدف ۲) ۲) حساس‌سازی و ایجاد دغدغه در مریبان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران (هدف ۱) ۳) دانش‌افزایی و ایجاد مهارت تفکر انتقادی نسبت به گفتمان رقیب در عرصه خانواده و امر جنسی (هدف ۳) ۴) اصلاح نگرش و ذهنیت مریبان براساس مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و شواهد علمی (هدف ۷) ۵) ایجاد شناخت صحیح نسبت به ماهیت امر جنسی، سلامت، اختلالات، ارزش‌ها و عوامل مؤثر بر آن (هدف ۴)	۲) مبانی، تاریخچه و جریان‌شناسی تحولات امر جنسی در جهان و ایران - نقد مبانی و بنیادهای تفکر اجتماعی غرب (لیبرالیسم، فردگرایی، فمینیسم و...) و نقش آن در تربیت جنسی - نقد آرمان پنجم سند توسعه پایدار (۲۰۳۰) - تاریخچه امر جنسی (تحولات برساختگی، معناسازی برای جندر) - مبانی علمی و فلسفی تربیت جنسی - آسیب‌شناسی و نقد سبک زندگی غربی در حوزه امر جنسی - سیر تغییرات ملاک‌های تشخیصی انحرافات و اختلالات جنسی در DSM و نقد آن - آشنایی با روش‌های عادی‌سازی انحرافات جنسی و فرایند تغییر هنجارها در جامعه - شناخت گروه‌های منحرف جنسی (نمادها/ رسانه/ افکار/ شبکه‌های اجتماعی/ گروه‌های موسیقی) - مختصات و چالش‌های سکشوالیته ایرانی و آینده تحولات آن - بررسی تجارب سایر کشورها در حوزه تربیت جنسی با تأکید بر جریان حامی خانواده طبیعی

ردیف	اهداف	سرفصل‌ها	زمان ارائه
۳	(۱) ایجاد دغدغه و حساس‌سازی مربیان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران (هدف ۱) (۲) آگاه‌سازی مربیان نسبت به ابعاد و مختصات تحولات زیست جنسی در دنیای امروز (هدف ۲) (۳) دانش‌افزایی و ایجاد مهارت تفکر انتقادی نسبت به گفتمان رقیب در عرصه خانواده و امر جنسی (هدف ۳) (۴) ایجاد شناخت صحیح نسبت به ماهیت امر جنسی، سلامت، اختلالات، ارزش‌ها و عوامل مؤثر بر آن (هدف ۴) (۵) اصلاح نگرش و ذهنیت مربیان براساس مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و شواهد علمی (هدف ۷) (۶) آشناسازی مربیان با مقررات و سازوکارهای قانونی و حمایتی کشور در عرصه زیست جنسی	(۳) هنجار و ناهنجاری زیست جنسی سالم (زیست جنسی سالم یا ناسالم) با تأکید بر خانواده محوری مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی - تعریف و ملاک‌های هنجار و ناهنجار بر اساس مبانی و بنیادهای تفکر اجتماعی اسلامی (مبتنی بر خانواده، طبیعت، فطرت و...) هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناختی و در حوزه تربیت جنسی و مقایسه آن با وضعیت موجود - فقه تربیت جنسی - آشنایی با نظام امر جنسی سالم و ناسالم مبتنی بر فطرت - اختلالات و انحرافات شایع جنسی و پیامدها و عوارض آن (پورنوگرافی / خودارضایی / سکس‌چت، LGBTQ و...) - تبیین زیست جنسی سالم و خانواده محور مبتنی بر فرهنگ ایرانی اسلامی	۷ جلسه
۴	(۱) توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران (هدف ۵) (۲) اصلاح نگرش و ذهنیت مربیان براساس مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و شواهد علمی (هدف ۷)	(۴) الگوی تربیت جنسی اسلامی - تعریف و تبیین الگوی تربیت جنسی خانواده محور مبتنی بر رشد و الزامات آن - اهداف، اصول و روش‌های تربیتی - الزامات تربیت جنسی در مقاطع دوره‌های سنی در طول عمر - تفاوت‌های دختران و پسران در تربیت جنسی در دختران و پسران - نگاه نظام‌مند به سبک زندگی عقیقانه و ابعاد و عناصر آن - مهارت‌های مدیریت روابط عاطفی و مسئله عشق - مهارت‌های خود مدیریتی (حل مسئله / عزت‌نفس / خودکنترلی، خویش‌ن‌داری، جرئت‌ورزی، هدفمندی و برنامه‌ریزی در دوران نوجوانی و مدیریت اوقات فراغت) - آموزش‌های مربوط به مرزها و حریم‌های ارتباطی در نوجوانی - آموزش آمادگی برای ازدواج	۱۵ جلسه

ردیف	اهداف	سرفصل‌ها	زمان ارائه
۵	(۱) توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران (هدف ۵) (۲) اصلاح نگرش و ذهنیت مربیان براساس مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و شواهد علمی (هدف ۷) (۳) یکسان‌سازی محتواها و استانداردهای شيوه‌های برگزاری دوره‌های تربیت جنسی (هدف ۹)	(۵) مهارت‌ها و شیوه‌های والدگری در تربیت جنسی فرزندان از تولد تا جوانی - مدیریت پوشش کودک، والدین و همسالان در مقاطع سنی مختلف - مدیریت شیوه‌های ارتباطی با دیگران مانند نگاه کردن، صحبت کردن و لمس کردن - مدیریت روابط (والدین باهم، والدین با کودک، روابط همسالان) در مقاطع سنی مختلف - کنش‌گری اجتماعی والدین مرتبط با تربیت جنسی - آموزش برقراری روابط مؤثر والدین - غنی‌سازی روابط والدین کودک و نوجوان در مسیر تربیت جنسی - آموزش درونی کردن حریم خصوصی - مدیریت رفتارهای نامناسب جنسی در کودکان (مثل خودلمسی و کنجکاوی‌های جنسی) (مهارت‌های مدیریت بازی‌های شبه جنسی کودکان) - مهارت‌های پاسخگویی به کنجکاوی‌ها و سؤالات کودکان - آموزش به والدین جهت مدیریت فضای رسانه - شناخت ویژگی‌های نوجوان - آشنایی با بلوغ، انواع بلوغ (زودرس و دیررس)، الزامات بلوغ مسائل شرعی و بهداشت بلوغ و پیش آمادگی‌های بلوغ - شیوه‌های اقناع و والدگری مؤثر مربوط با روابط غیرمجاز با جنس مخالف در نوجوانی - ملاحظات ناظر به نقش والدین در شکل‌گیری هویت جنسیتی سالم متناسب با جنس بیولوژیک طبیعی - تأثیر سبک‌های مختلف والدگری در تربیت جنسیتی	۱۵ جلسه

ردیف	اهداف	سرفصل‌ها	زمان ارائه
۶	(۱) توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران (هدف ۵) (۲) ایجاد شناخت صحیح نسبت به ماهیت امر جنسی، سلامت، اختلالات، ارزش‌ها و عوامل مؤثر بر آن (هدف ۴) (۳) آشناسازی مربیان با مقررات و سازوکارهای قانونی و حمایتی کشور در عرصه زیست جنسی (هدف ۸)	۶) سالم‌سازی محیط در راستای تربیت جنسی - حفظ حریم خصوصی والدین در جهت تربیت جنسی - مهارت‌های کنترل محیط و ایجاد بستر مناسب برای تربیت جنسی کودک و نوجوان - عوامل محافظت‌کننده در مقابل انحرافات و اختلالات جنسی - آشنایی با مراکز حمایتی و قانونی مربوط به امور جنسی - مدیریت مسائل جنسی در محیط‌های اجتماعی (مدارس/ خوابگاه‌ها/ پادگان‌ها/ مهدکودک‌ها/ زندان‌ها) - مدیریت محیطی عوامل زمینه‌ساز اختلالات و انحرافات جنسی (مانند مصرف مواد، الکل و مواد روان‌گردان)	۶ جلسه
۷	(۱) ایجاد دغدغه و حساس‌سازی مربیان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران (هدف ۱) (۲) آگاه‌سازی مربیان نسبت به ابعاد و مختصات تحولات زیست جنسی در دنیای امروز (هدف ۲) (۳) دانش‌افزایی و ایجاد مهارت تفکر انتقادی نسبت به گفتمان رقیب در عرصه خانواده و امر جنسی (هدف ۳) (۴) ایجاد شناخت صحیح نسبت به ماهیت امر جنسی، سلامت، اختلالات، ارزش‌ها و عوامل مؤثر بر آن (هدف ۴)	۶) هویت‌یابی و نقش‌پذیری مبتنی بر جنس زیستی و طبیعی - هویت جنسی (آگاهی از هویت جنسی رشد دهنده) - شناخت و انتظار درست از نقش و هویت جنسیت خود - آشنایی با اختلالات هویت جنسی و پیامدهای آن - آشنایی با روند عادی‌سازی انحرافات جنسی با تعریف آن‌ها در قالب جهت‌گیری جنسی - نقش‌پذیری جنسیتی و عوامل مؤثر محیطی و تربیتی بر آن - عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت جنسیتی متناسب با جنس بیولوژیک طبیعی - روند افزایش جراحی‌های جنسیت در ایران و جهان، عوامل غیرعلمی مؤثر بر آن و مخاطرات	۶ جلسه

ردیف	اهداف	سرفصل‌ها	زمان ارائه
۸	(۱) ایجاد دغدغه و حساس‌سازی مربیان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران (هدف ۱) (۲) آشناسازی مربیان با مقررات و سازوکارهای قانونی و حمایتی کشور در عرصه زیست جنسی (هدف ۸) (۳) آگاه‌سازی مربیان نسبت به ابعاد و مختصات تحولات زیست جنسی در دنیای امروز (هدف ۲) (۴) توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران (هدف ۵) (۵) دانش‌افزایی و ایجاد مهارت تفکر انتقادی نسبت به گفتمان رقیب در عرصه خانواده و امر جنسی (هدف ۳)	(۷) عوامل فرهنگی اجتماعی مؤثر بر زیست جنسی و راهکارهای مواجهه با آن - عوامل محافظ آسیب‌ها و اختلالات جنسی و جنسیتی (معنویت خداسو و دین‌داری) - تربیت رسانه‌ای مرتبط با تربیت جنسی و آسیب‌ها و مخاطرات رسانه و مدیریت بهره‌مندی از فضای مجازی در حوزه تربیت جنسی - شیء‌انگاری و توسعه مدیریت بدن و زیست جنسی - قوانین و مقررات مؤثر بر زیست جنسی - نقش فرهنگ و هنجارهای اجتماعی در سلامت جنسی - نقش همسالان، ریسک فاکتورها و پیامدهای روابط خارج از ازدواج - تأثیر فرهنگ پوشش (حجاب) در سلامت جنسی - تأثیر مصرف‌گرایی و مدگرایی بر زیست جنسی سالم	۶ جلسه
۹	(۱) ایجاد دغدغه و حساس‌سازی مربیان نسبت به تغییرات زیست جنسی در جامعه ایران (هدف ۱) (۲) دانش‌افزایی و ایجاد مهارت تفکر انتقادی نسبت به گفتمان رقیب در عرصه خانواده و امر جنسی (هدف ۳) (۳) توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران (هدف ۵) (۴) اصلاح نگرش‌ها و ذهنیت مربیان براساس مبانی فقهی، اخلاقی و حکمی اسلامی و شواهد علمی (هدف ۷) (۵) یکسان‌سازی محتواها و استانداردهای شیوه‌های برگزاری دوره‌های تربیت جنسی (هدف ۹)	(۷) مصون‌سازی در برابر آزار جنسی، ابعاد و مختصات آن (مراعات تدوین درس‌نامه مشخص) - آموزش‌های غیرمستقیم خانواده‌محور و مبتنی بر بازه‌های سنی کودکی و نوجوانی با حفظ امنیت روانی کودک به‌منظور پیشگیری از سوءاستفاده جنسی کودک - چپستی آزار جنسی و ابعاد و مختصات آن با تأکید بر تمایزهای مفهوم آزار و تجاوز جنسی در ادبیات رایج و ادبیات اسلامی - زمینه‌ها، بسترها و محیط‌های تحقق آزار جنسی (الکل، مواد مخدر و اختلالات روان) - راهکارهای پرورش حق اعتراض و نه گفتن - رویکرد پیشگیرانه و مراقبت محور در کودکی - مواجهه مؤثر با سوءاستفاده جنسی متناسب با سن - عوامل و راهکارهای پیشگیری از سوءاستفاده جنسی - آموزش مراقبت و پیشگیری از سوءاستفاده‌های جنسی نزدیکان از کودکان و نوجوانان به والدین - آموزش نشانگان بروز سوءاستفاده‌های جنسی نزدیکان از کودکان و نوجوانان به والدین	۴ جلسه

ردیف	اهداف	سرفصل‌ها	زمان ارائه
۱۰	(۱) مهارت‌افزایی مربیان برای ایجاد ارتباط مؤثر با بدنه عمومی جامعه (هدف ۶) (۲) توانمندسازی مربیان در جهت ایجاد مداخلات صحیح تربیتی و آموزشی در فضای اجتماعی ایران (هدف ۵)	(۸) اصول، فرایندها و مهارت‌های ارتباطی، اقناع و مشورت دهی - اصول و مهارت‌های مشاوره - مهارت‌ها و شیوه‌های اقناع‌سازی، اثرگذاری و تعامل سازنده با مخاطب - اخلاق حرفه‌ای در مشاوره	۴ جلسه

مخاطب هدف

دو نوع مخاطب در دوره‌های آموزشی مندرج در این برنامه شرکت می‌کنند.

گروه اول: مربی

منظور از مربی در این برنامه کسی است که پس از گذراندن آموزش‌های موردنظر (حداقل ۱۵۰ ساعت) و اخذ نمره قبولی در آزمون، حائز صلاحیت تدریس در دوره‌های آموزشی تربیت جنسی مبتنی بر خانواده می‌گردد.

گروه دوم: تسهیلگران اجتماعی

منظور از تسهیلگران اجتماعی، افراد مرجع و کنشگران میدانی مانند روحانیون، مددکاران و... هستند که با شرکت در دوره‌های عمومی این برنامه (حداقل ۸۰ ساعت) نسبت به ارتقای دانش و مهارت‌های عمومی خود در زمینه تربیت جنسی مبادرت می‌ورزند. لازم به ذکر است که گذراندن دوره تسهیلگری به‌منزله مجوز مشاوره و برگزاری دوره‌های آموزشی نخواهد بود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف تدوین و اعتباربخشی برنامه تربیت جنسی مبتنی بر خانواده انجام شد. یافته‌ها نشان داد که طراحی یک الگوی بومی، منسجم و مبتنی بر خانواده می‌تواند بخشی از خلأهای موجود در نظام آموزشی و تربیتی کشور را پوشش دهد و زمینه‌ای برای استانداردسازی آموزش‌های جنسی فراهم سازد. طراحی آن بر اصولی همچون همسویی با ارزش‌های اسلامی - ایرانی، تناسب محتوای آموزشی با سطح رشدی مخاطبان و تأکید بر نقش محوری خانواده استوار است. چنین رویکردی می‌تواند علاوه بر ارتقای آگاهی و مهارت والدین و مربیان، به کاهش آسیب‌های اجتماعی و تحکیم بنیان خانواده کمک کند.

این یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین همخوانی دارد. اسلامیان (۱۳۹۴) اهداف تربیت جنسی را جلوگیری از تهاجم فرهنگی، هدایت غریزه جنسی و پیشگیری از انحرافات دانسته است. مزیدی (۱۳۹۶) نیز کنترل و جهت‌دهی به میل جنسی و تنظیم روابط انسانی را از اهداف اصلی برمی‌شمارد. محمدیگی (۱۳۹۶) به آموزش تفاوت‌های جنسیتی، تقویت مفاهیم اخلاقی همچون حیا و عفاف و افزایش دانش اشاره کرده است. همچنین قلتاش (۱۳۹۷) رعایت حریم روابط خانوادگی و اجتماعی، عفت، پاکدامنی و تولید نسل را اهداف محوری می‌داند. پژوهش حاضر با نتایج این مطالعات همسو است، اما با تأکید ویژه بر خانواده‌محوری تلاش کرده است چارچوبی عملی‌تر و نزدیک‌تر به بافت فرهنگی ایران ارائه دهد.

یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش، تأکید بر خانواده به‌عنوان هسته اصلی مداخله تربیتی بود. برخلاف بسیاری از الگوهای رایج آموزش جنسی که مدرسه یا نظام سلامت را محور اصلی مداخله می‌دانند، در این پژوهش خانواده نه یک عامل جانبی، بلکه بنیان اصلی تربیت جنسی تلقی شده است. این رویکرد را می‌توان در چارچوب نظریه‌های بوم‌شناختی رشد انسان تبیین کرد (مانند برونفن برنر^۱، ۱۹۹۴)؛ نظریه‌هایی که معتقدند شکل‌گیری هویت، نگرش و رفتار جنسی کودک بیش از هر چیز تحت تأثیر تعاملات اولیه خانوادگی قرار دارد. درواقع، خانواده نخستین محیطی است که کودک در آن معناهای مرتبط با بدن، جنسیت، حریم خصوصی، عاطفه و روابط انسانی را تجربه می‌کند؛ بنابراین هرگونه مداخله تربیتی که نقش خانواده را نادیده بگیرد، با محدودیت اثربخشی مواجه خواهد شد. یافته‌های پژوهش اصغری نکاح و صمیمی (۱۴۰۰) نیز این مسئله را تأیید می‌کند که ارتقای دانش و مهارت والدین، نقش تعیین‌کننده‌ای در بهبود سبک‌های تربیت جنسی دارد. همچنین یافته‌های حجازی، قادری، صادقی، صمدی و نیکنام (۱۴۰۰) نشان داد که تربیت جنسی خانواده‌محور می‌تواند در کاهش چالش‌های پیش روی خانواده‌ها و مدارس مؤثر واقع شود.

مقایسه با پژوهش قلتاش و محمدجانی (۱۳۹۷) نیز نشان داد هر دو رویکرد بر ضرورت توجه به مبانی دینی و قرآنی تأکید دارند. بااین‌حال، تمایز این مطالعه در آن است که خانواده را به‌عنوان نهاد اصلی تربیت در مرکز قرار داده و شیوه‌نامه‌ای طراحی کرده که نه تنها برای مدارس، بلکه برای والدین و تسهیلگران اجتماعی نیز کارآمد است. این ویژگی آن را از الگوهای صرفاً مدرسه‌محور متمایز می‌سازد.

ازنظر محتوایی، برنامه آموزشی حاضر ماهیتی جامع و چندبعدی دارد. این ویژگی با چارچوب جهانی آموزش جامع جنسی (CSE) مشابهت‌هایی نشان می‌دهد که شامل حوزه‌هایی همچون رشد انسان، ارتباط، مهارت‌های فردی، رفتار جنسی، سلامت جنسی و ارزش‌هاست (شیریگی و همکاران، ۱۴۰۰). بااین‌حال، محتوای

طراحی شده در این پژوهش بر مبنای فرهنگ اسلامی - ایرانی بازتعریف شده و موضوعاتی چون عفاف، حیا، نقش خانواده در هدایت جنسی و پیشگیری از انحرافات جایگاه ویژه‌ای یافته‌اند. یافته‌ها همچنین با نتایج موسایی، ابوالمعالی الحسینی و باقری (۲۰۲۳) همخوانی دارد که در طراحی بسته‌های رشدمحور، تناسب محتوای آموزشی با ویژگی‌های رشدی را از عوامل کلیدی اثربخشی معرفی کردند. در جامعه ایران که بلوغ جنسی در سنین پایین‌تر رخ می‌دهد، این اصل اهمیت بیشتری دارد.

باوجوداین، چالش‌هایی نیز شناسایی شد. نگرش والدین از مهم‌ترین موانع اجرای آموزش جنسی است. برخی والدین به دلیل باورهای سنتی یا ترس از ایجاد آسیب، از ورود به این حوزه خودداری می‌کنند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که مقاومت والدین، ضعف مهارت‌های ارتباطی و کتمان موضوع از سوی خانواده‌ها از عوامل بازدارنده در این زمینه هستند (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۲؛ دینک، ابوباکار و خیرانی، ۲۰۲۵). برنامه حاضر با تأکید بر خانواده‌محوری تلاش دارد این مانع را کاهش دهد و والدین را به‌عنوان بازیگران اصلی آموزش توانمند سازد؛ بنابراین، خانواده‌محور بودن برنامه می‌تواند نوعی «مشروعیت فرهنگی» برای آموزش جنسی ایجاد کند و میزان پذیرش اجتماعی آن را افزایش دهد. پژوهش مرتضایی‌فر، ابراهیمی‌قوام، درتاج، سعدی‌پور و فرخی (۱۴۰۲) نشان داده است آموزش جنسی در کودکان، از طریق آگاهی والدین اثر مطلوب‌تری دارد. نقطه قوت مهم این برنامه آموزشی ایجاد هم‌افزایی میان خانواده، مربیان، مشاوران و تسهیلگران اجتماعی است که انسجام بیشتری در فرآیند تربیت ایجاد می‌کند.

تحلیل یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که برنامه آموزشی حاضر درصدد عبور از رویکرد صرفاً آسیب‌محور به تربیت جنسی است. در بسیاری از برنامه‌های رایج، آموزش جنسی عمدتاً باهدف پیشگیری از آسیب‌ها، انحرافات یا سوءاستفاده‌های جنسی طراحی می‌شود؛ درحالی‌که یافته‌های این پژوهش نشان داد که تربیت جنسی باید بخشی از فرآیند کلی رشد، هویت‌یابی و اجتماعی‌شدن کودک و نوجوان تلقی شود. به همین دلیل، در برنامه حاضر علاوه بر موضوعاتی چون پیشگیری از آزار جنسی، به مؤلفه‌هایی مانند هویت جنسی، عزت‌نفس، مهارت‌های ارتباطی، مدیریت هیجان، آمادگی برای ازدواج و شکل‌گیری سبک زندگی عقیفانه نیز توجه شده است. این جامع‌نگری سبب می‌شود تربیت جنسی از سطح انتقال اطلاعات فراتر رفته و به فرآیندی هویت‌ساز و رشدمحور تبدیل شود.

از سوی دیگر، کمبود نیروی انسانی متخصص یکی از چالش‌های اساسی است. شواهد نشان می‌دهد که معلمان و مربیان اغلب دانش و مهارت کافی برای آموزش جنسی ندارند و تابو بودن مسائل جنسی مانع ارتقای آن‌ها شده است. یافته‌های این پژوهش نیز نشان داد که بدون آموزش مربیان و تسهیلگران اجتماعی، موفقیت

شیوه‌نامه تضمین نخواهد شد. صمدی و قلاوند (۱۳۹۹) نیز بر اهمیت تجربه و دانش مربیان و نقش مشاوران و تسهیلگران تأکید کرده‌اند. قاسمی و همکاران (۱۴۰۲) بیان کردند که طراحی محتوای آموزشی متناسب با فرهنگ اسلامی و اجرای آزمایشی آن در محیط‌های آموزشی می‌تواند راهکاری برای توانمندسازی معلمان و رفع این خلأ باشد.

از دیگر ابعاد مهم یافته‌ها، توجه به مخاطبان هدف این برنامه آموزشی است. برنامه حاضر تنها والدین را مدنظر قرار نداده، بلکه مخاطب اصلی آن مربیان، مشاوران و تسهیلگران اجتماعی هستند. این گروه‌ها نقش کلیدی در انتقال آموزش‌ها، توانمندسازی خانواده‌ها و هدایت کودکان و نوجوانان دارند. به همین دلیل، آموزش تخصصی آنان ضرورت دارد. بر اساس این برنامه، مربیان تخصصی و تسهیلگران باید دوره‌های جامع آموزشی را طی کنند تا بتوانند در محیط‌های متنوعی چون مدارس، مراکز مشاوره و نهادهای اجتماعی ایفای نقش کنند. توجه به این گروه‌ها مزیت مهم پژوهش حاضر محسوب می‌شود؛ زیرا در بسیاری از مداخلات پیشین تنها بر مدارس یا خانواده‌ها تمرکز شده و نقش میانجی‌گری و حمایتگری این متخصصان کمتر دیده شده است (حجازی و همکاران، ۱۴۰۰).

این پژوهش همچنین با محدودیت‌هایی روبه‌روست. نخست، جامعه پژوهش بیشتر شامل خبرگان بوده و دیدگاه والدین و نوجوانان به‌طور مستقیم بررسی نشده است. دوم، برنامه آموزشی تنها در سطح محتوایی اعتبارسنجی شده و اثربخشی آن در محیط‌های واقعی همچون مدارس و خانواده‌ها آزمون نشده است. سوم، تنوع جغرافیایی و فرهنگی ایران ایجاب می‌کند که در بازنگری‌های بعدی، نسخه‌های متناسب با شرایط مناطق مختلف طراحی شود. افزون بر این، اجرای موفق این برنامه نیازمند حمایت نهادی و سیاستی است؛ بدون پشتیبانی سازمان‌های آموزشی و فرهنگی، احتمال بروز مقاومت یا پراکندگی در اجرا وجود خواهد داشت.

به‌طور کلی، یافته‌های پژوهش نشان داد که برنامه خانواده‌محور می‌تواند حساسیت و دغدغه‌مندی والدین و مربیان را افزایش داده و چارچوبی استاندارد و هماهنگ برای آموزش‌های جنسی در کشور فراهم آورد. این چارچوب ضمن پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه ایرانی، ظرفیت لازم برای مقابله با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی نوپدید را دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تدوین این برنامه گامی مهم در جهت استانداردسازی آموزش جنسی در ایران است. با اجرای آزمایشی، بازنگری متناسب و حمایت نهادی، این برنامه قابلیت تبدیل شدن به الگویی ملی را خواهد داشت و می‌تواند در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، ارتقای سلامت جنسی و تحکیم بنیان خانواده نقش‌آفرین باشد. اجرای این برنامه در مدارس، مراکز مشاوره و کانون‌های فرهنگی می‌تواند به انسجام آموزش‌های جنسی و کاهش پراکندگی برنامه‌ها کمک کند.

یافته‌های پژوهش همچنین در پرتو شرایط اجتماعی امروز ایران اهمیت بیشتری می‌یابد. کاهش سن بلوغ، دسترسی گسترده نوجوانان به فضای مجازی و مواجهه آنان با محتوای متنوع و گاه نامناسب، ضرورت آموزش‌های ساختارمند و خانواده‌محور را دوچندان کرده است. برنامه تدوین شده می‌تواند ابزاری کارآمد برای والدین و مربیان باشد تا با درک بهتر نیازهای رشدی فرزندان، از بروز سردرگمی و آسیب‌های ناشی از دسترسی کنترل‌نشده به اطلاعات پیشگیری نمایند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌ها و اقدامات آتی، اجرای آزمایشی برنامه آموزشی در سطح مدارس و خانواده‌ها جهت ارزیابی دقیق اثربخشی آن بر تغییر نگرش‌ها و رفتارها در اولویت قرار گیرد. همچنین ضروری است در بازنگری‌های بعدی این برنامه، دیدگاه‌های والدین، نوجوانان و سایر ذی‌نفعان به‌طور نظام‌مند لحاظ شود تا غنای محتوایی آن افزایش یابد. در کنار این موارد، پیشنهاد می‌شود بر اساس مفاد برنامه، بسته‌های آموزشی و کارگاه‌های متنوعی طراحی و برای گروه‌های مختلف از جمله والدین، معلمان و تسهیلگران اجتماعی اجرا گردد. در نهایت، انتظار می‌رود سیاست‌گذاران آموزش و فرهنگی کشور با فراهم‌سازی حمایت‌های لازم، زمینه را برای پیاده‌سازی فراگیر و اثربخش این برنامه در سطح ملی مهیا سازند.

تعارض منافع

تعارض منفعی بین نویسندگان این اثر وجود ندارد.

ORCID

Hamed Moslehi

Amirhosein Zanganeh

Reyhaneh Fayyaz

<https://orcid.org/0000-0003-2259-3831>

<https://orcid.org/0009-0005-0028-4597>

<https://orcid.org/0000>

منابع

- ابراهیمی قوام، صغری (۱۳۹۶). روان‌شناسی تربیتی؛ آنچه یک مشاور در آموزش مبانی تربیت جنسی باید بداند. رشد آموزش مشاور مدرسه، بهار. ۴۶(۸) ۱۸-۲۵
- احمدی، صدیقه؛ و محمدحسینی، نسرين (۱۴۰۰). طراحی، اعتباریابی و بررسی اثربخشی چند رسانه‌ای آموزشی تربیت جنسی کودکان. پژوهش‌های تربیتی، ۹(۴۳)، ۱۴۰-۱۵۹
- اسلامیان، حسن؛ اسلامیان، زهرا و سعیدی رضوانی، محمود (۱۳۹۴). نگاهی به برنامه درسی تربیت جنسی در نظام تعلیم و تربیت با تأکید بر دو عنصر هدف و محتوا. مجموعه مقالات ۱۱۱. نهمین همایش ملی اشراق اندیشه مطهر، خانواده و تربیت جنسی، صص ۹
- اشتریان، کیومرث (۱۳۸۱). روش سیاست‌گذاری فرهنگی؛ تهران: کتا، آشنا.
- امینی، محمد؛ تمنایی فر، محمدرضا؛ و پاشایی، رقیه (۱۳۹۱). بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان. پژوهش‌های برنامه درسی آزادارمکی، تقی؛ و شریفی ساعی، محمدحسین (۱۳۹۰). تبیین جامعه‌شناختی روابط جنسی آنومیک در ایران. فصل‌نامه خانواده‌پژوهی، سال هفتم، شماره ۲۸
- بامری، اسحق؛ و سالارزایی، امیرحمزه (۱۳۹۷). تحلیل رابطه بین سبک زندگی و تربیت جنسی نوجوانان شهر زاهدان با نگاهی به پیش‌گیری از جرم. مطالعات روان‌شناسی تربیتی، ۱۵(۲۹)، ۷۳-۹۶
- بخشی، نگین؛ و خرمایی، فرهاد (۱۳۹۷). چالش‌های والدین در آموزش جنسی به فرزندان: یک مطالعه کیفی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۷(۳)، ۲۲۷-۲۳۹.
- بلندهمتان، کیوان (۱۳۹۳). بازنمایی تجربه زیسته والدین از چگونگی آموزش اخلاق جنسی به فرزندان خود. مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۴(۴)، ۷۱۹-۷۴۷.
- چوپانی، موسی؛ افراشته، عاطفه؛ و شیروانی، ابراهیم (۱۴۰۵). کودکان و چالش‌های تفاهم تربیتی والدین: کاوش تجربه زیسته مشاوران فرهنگی مشاوره و روان‌درمانی، doi: 10.22054/qccpc.2026.90634.3585, 215-240, 17(66),
- حاجی‌زاده، مرتضی؛ محسنی دهکلانی، محمد؛ جهانی، علی‌اکبر؛ و ایزدی فرد؛ علی‌اکبر (۱۴۰۰). طراحی الگوی اسلامی تربیت جنسی برای کودکان با رویکرد فقهی. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۹(۵۲)، ۲۹۱-۳۱۳.
- حجازی، زهرا؛ قادری، مصطفی؛ صادقی، علیرضا؛ صمدی، پروین؛ و نیکنام، زهرا (۱۴۰۰). سنتز پژوهی مؤلفه‌ها و کنشگران برنامه درسی تربیت جنسی خانه-مدرسه. پژوهش‌های تربیتی، ۸(۴۲): ۷۸-۱۱۴
- راهنمایی، احمد (۱۳۹۰). رویکردهای پاتولوژی برای آموزش جنسی. مجموعه مقالات کنفرانس آسیب‌شناسی سیستم آموزشی از دیدگاه جنسیتی، قم: موسسه امام خمینی

- رشید، خسرو؛ و حسینی اصل نظرلو، مریم (۱۳۹۶). بررسی تأثیر آموزش جنسی بر افزایش دانش جنسی والدین و احساس کفایت آنان. *آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)*، ۱۰(۳۷)، ۱۴۳-۱۶۲.
- رضوی نژاد، مهتاب؛ و موسوی، مهسا السادات (۱۴۰۲). چالش‌های تربیت جنسی کودکان، یک مطالعه مروری. *نشریه پژوهش پرستاری ایران*، ۱۸ (۳): ۳۱-۴۰.
- سعیدی رضوانی، محمود؛ غلامی، فاطمه؛ و باقری، حسین (۱۳۹۸). شایستگی‌های کانونی مربی تربیت جنسی. *پژوهش‌های برنامه درسی*، ۹(۲)، ۱۶۳-۱۹۹.
- سید محسن اصغری نکاح؛ و زیر صمیمی (۱۴۰۰). معرفی الگوی تربیت جنسی خانواده محور مبتنی بر رشد و سنجش اثربخشی آن بر دانش، نگرش، مهارت و سبک‌های تربیت جنسی متخصصان حوزه کودک. *مجله پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده*، ۹(۱)، ۳۱۵-۳۳۸.
- سیف الهی اوشانی، پرتو؛ خدابخش پیرکلانی، روشنگر؛ عبداللّهی، عباس؛ و صفاری نیا، مجید (۱۴۰۱). چشم‌اندازی بر پژوهش‌های تربیت جنسی نوجوانان ایران و خلاهای پژوهشی موجود: یک مطالعه مروری. *نشریه رویش روان‌شناسی*، ۱۱(۱۰)، ۲۵-۳۶.
- شریفی، فرنگیس؛ و خدیوزاده، طلعت (۱۳۹۰). ضرورت تربیت جنسی خانواده محور؛ مرور سیستماتیک. *هفتمین سمینار بین‌المللی سلامت زنان*، شیراز، مرکز تحقیقات سیاست‌گذاری سلامت.
- طهماسب‌زاده شیخ‌لار، داود؛ عظیم‌پور، احسان؛ و ایمان‌زاده، علی (۱۴۰۴). شناسایی ابعاد اساسی چالش‌های اجرای تربیت جنسی نوجوانان: *پژوهش آمیخته. اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۱۸-۱۱۳: (۴) ۲۰.
- شیربیگی، مریم؛ اسماعیلی، زهره؛ سعیدی پور، بهمن؛ و سرمدی، محمدرضا (۱۴۰۰). ارائه الگوی تربیت جنسی در ایران بر مبنای برنامه جامع آموزش جنسی (CSE). *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۷(۳) (پیاپی ۶۱)، ۱۷۰-۲۰۱.
- عین‌اله‌زاده، خدیجه؛ بهمنی، افشین؛ غریبی، فردین؛ عبدالملکی، نرگس؛ و زارعی خیای، رامین (۱۴۰۳). ارزیابی مداخلات انجام‌شده در زمینه آموزش تربیت جنسی: یک مطالعه مروری. *مجله تحقیقات سلامت در جامعه*. ۱۱(۱): ۸۸-۹۸.
- فرمینی فراهانی، محسن (۱۳۸۳). محتوای مناسب برای تربیت جنسی در کتب درسی دوره متوسطه. *دو ماهنامه علمی-پژوهشی دانشگاه شاهد (دانشور رفتار)*، ۱۱(۹)، ۱-۱۴.
- فقیهی، علی نقی (۱۳۹۳). تربیت جنسی: مبانی، اصول و روش‌ها از منظر قرآن و حدیث. *انتشارات مؤسسه علمی فرهنگی دارالحديث*.
- قاسمی، سید علیرضا؛ آیتی، محسن؛ سالارصادقی، مهدی؛ علی پور، محمد؛ و میری، مینو (۱۴۰۲). تحلیلی بر چالش‌های تربیت جنسی: یک مطالعه مروری نظام‌مند. *پژوهش‌های تربیتی*، ۱۲ (۴۶): ۱۱۴-۱۴۲.
- قلاوند، زهره؛ صمدی، پروین؛ احمدی، پروین؛ و کشتی آرای، نرگس (۱۳۹۹). شناسایی جایگاه برنامه درسی تربیت

تدوین و اعتباریابی برنامه آموزشی تربیت جنسی خانواده‌محور؛ مصلحتی و همکاران | ۱۱۷

جنسی در نظام آموزشی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی-برنامه‌ریزی درسی)، ۱۷(۴۰) (پیاپی ۶۷)، ۱۱۱-۱۲۹.

قلتش، عباس؛ و محمدجانی، صدیقه (۱۳۹۷). طراحی چارچوب برنامه درسی تربیت جنسی بر اساس مبانی تربیت اسلامی. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۳(۳) (پیاپی ۸)، ۱۰۱-۱۳۰.

کرمی، نجیبه خاتون (۱۴۰۳). مبانی، اصول و اهداف تربیت جنسی در اسلام و غرب. پژوهش‌های اخلاقی، ۱۴(۵۵)، ۱۷۳-۱۹۲

کلائی، اعظم؛ احمدی، خدابخش؛ خدادادی سنگده، جواد؛ نعیمی، ابراهیم (۱۴۰۴). فرایند و روش‌های «مراقبت» در خانواده: شیوه‌ای در پیشگیری از بحران‌های خانواده مبتنی بر بافت فرهنگی. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۶(۶۳)، ۱-۴۶. <https://doi.org/10.22054/qccpc.2025.78750.3284>

مرتضایی فر، سوده؛ ابراهیمی قوام، صغری؛ درتاج، فریبرز؛ سعدی پور، اسماعیل؛ و فرخی، نورعلی (۱۴۰۲). تدوین بسته آموزشی تربیت جنسی کودکان از تولد تا ۵ سالگی ویژه والدین و تعیین اثربخشی آن بر دانش و نگرش و عملکرد والدین نسبت به پیشگیری از سوءاستفاده جنسی و احساس کفایت والدگری آن‌ها در دو گروه مادران عادی و تنها (والد-مادر). خانواده‌درمانی کاربردی، ۴(۳)، ۱۴۸-۵۲۵.

موسایی، رؤیا؛ ابوالمعالی الحسینی، خدیجه؛ و باقری، فریبرز (۱۴۰۱). تدوین بسته آموزشی رشد محور ویژه بزرگسالان ۳۵ تا ۴۵ سال. مجله سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۷(۱)، ۱۳۸-۱۴۸

خاتمی، محمدحسین؛ مهربانی فر، حسین؛ و سعیدی زاده، مرتضی (۱۴۰۳). وضعیت شناسی امر جنسی در ایران با رویکرد چند رشته‌ای؛ مروری نظام‌مند در شناسایی و اولویت‌یابی مسائل. نشریه بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۴(۲)، ۲۹-۵۱.

References

- Ding, Y., Abu Bakar, K., & Ismail, N. K. (2025). Parents' knowledge of sexuality education for young children: A scoping review of studies in Asian countries. *European Journal of Educational Research*, 14(4), 1151-1166. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.14.4.1151>
- Donnelly, E., Chang, E. L., Cheng, Y., & Botfield, J. (2023). Evaluation of comprehensive sexuality education and support workshops for parents and carers of children and young people with intellectual disability and/or autism spectrum disorders. *Sexuality and Disability*, 41(2), 235-253.
- Epstein, M., & Ward, L. M. (2008). "Always use protection": Communication boys receive about sex from parents, peers, and the media. *Journal of youth and adolescence*, 37(2), 113-126.
- Grotz, E., Plaza, M. V., Cerro, C. G. D., Galli, L. M. G., & Marino, L. D. (2020). Comprehensive Sex Education and Gender Perspective in Biology Teacher Training: an analysis from the students' point of view. *Ciência & Educação (Bauru)*, 26(2), 1-17. <https://doi.org/10.1590/1516-731320200035>.
- Suteja, J., & Muzaki, M. (2024). Reorientasi Pendidikan Seks Berbasis Keislaman dalam

- Mewujudkan Sekolah Ramah Anak di Kabupaten Cirebon. *Prophetic: Professional, Empathy, Islamic Counseling Journal*, 7(1), 7-17.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *International encyclopedia of education*, 3(2), 37-43.

استناد به این مقاله: مصلحی، حامد..، زنگانه، امیرحسین،، فیاض، ریحانه. (۱۴۰۶). تدوین و اعتباریابی برنامه آموزشی تربیت جنسی خانواده‌محور، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۸(۶۹)، ۹۱-۱۱۸. DOI: 10.22054/qccpc.2026.90586.3583

Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.